

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
NIILO JÄÄSKINEN
της 7ης Φεβρουαρίου 2013¹

Υπόθεση C-536/11

Bundeswettbewerbsbehörde

κατά

Donau Chemie AG

Donauchem GmbH

DC Druck-Chemie Süd GmbH & Co KG

Brenntag Austria Holding GmbH

Brenntag CEE GmbH

ASK Chemicals GmbH, πρώην Ashland-Südchemie-Kernfest GmbH

ASK Chemicals Austria GmbH, πρώην Ashland Südchemie Hantos Ges.m.b.H.

[αίτηση προδικαστικής απόφασης του Oberlandesgericht Wien (Αυστρία)]

«Ανταγωνισμός — Αίτημα για την καταβολή αποζημιώσεως — Αποδεικτικά στοιχεία — Παραδεκτό — Πρόσβαση τρίτων σε έγγραφα περατωθείσας διοικητικής δίκης επί υποθέσεως ανταγωνισμού, με σκοπό την προετοιμασία ασκήσεως αγωγής — Αίτηση προσβάσεως υποβληθείσα από ένωση που εκπροσωπεί τρίτους των οποίων τα συμφέροντα ενδέχεται να θίγονται από σύμπραξη — Εκ του νόμου απαγόρευση της προσβάσεως, ελλείψει της συναίνεσης όλων των διαδίκων της ως άνω δίκης — Αδυναμία του αρμόδιου δικαστηρίου να προβεί σε στάθμιση των κρίσιμων παραγόντων, περιλαμβανομένου του ζητήματος ενδεχομένης συγκρούσεως μεταξύ, αφενός, της ανάγκης προστασίας αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο προγράμματος επιείκειας και, αφετέρου, του *effet utile* — Αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας — Άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ — Άρθρο 101 ΣΛΕΕ — Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Άρθρο 47»

I – Εισαγωγή

1. Το άρθρο 39, παράγραφος 2, του ομοσπονδιακού αυστριακού νόμου του 2005 περί συμπράξεων και λοιπών περιορισμών του ανταγωνισμού (*Bundesgesetz gegen Kartelle und andere Wettbewerbsbeschränkungen*) (στο εξής: *KartG*) αποκλείει την πρόσβαση των τρίτων στη δικογραφία υποθέσεων ανταγωνισμού, άνευ της συναίνεσης των διαδίκων. Η *Verband Druck & Medientechnik* (στο εξής: ένωση) εκπροσωπεί τα συμφέροντα επιχειρήσεων που ασκούν δραστηριότητες στον τομέα της εκτύπωσης. Ζήτησε από το *Oberlandesgericht Wien*, ως αρμόδιο για τις υποθέσεις συμπράξεων δικαστήριο (στο εξής: *Kartellgericht*), να της επιτρέψει την πρόσβαση σε έγγραφα της περατωθείσας διοικητικής δίκης μεταξύ, αφενός, της *Bundeswettbewerbsbehörde* (στο εξής: ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού) και, αφετέρου, της *Donau Chemie AG* και έξι ακόμη επιχειρήσεων οι οποίες ασχολούνται με τη χονδρική πώληση χημικών εκτυπώσεως.

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2. Το Δικαστήριο καλείται εν προκειμένω να ανατρέξει στις αρχές που έθεσε στην απόφαση της 14ης Ιουνίου 2011, C-360/09, Pflaiderer², η οποία αφορούσε το ζήτημα αν πρέπει να έχουν πρόσβαση σε έγγραφα μιας εθνικής αρχής ανταγωνισμού τρίτα πρόσωπα που σκοπεύουν να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης κατά επιχειρήσεων οι οποίες, όπως έχει διαπιστωθεί, παρέβησαν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, όταν ορισμένες από τις πληροφορίες που περιέχουν τα έγγραφα αυτά συνελέγησαν στο πλαίσιο του προγράμματος επιείκειας της οικείας αρχής.

3. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η αυτονομία της οποίας απολαύουν κανονικά τα κράτη μέλη ως προς τα δικονομικά ζητήματα περιορίζεται κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, ανεξαρτήτως αν η διαφορά άπτεται του δικαίου του ανταγωνισμού ή άλλου τομέα του δικαίου. Η αρχή της ισοδυναμίας επιβάλλει να προβλέπονται για τις αξιώσεις που θεμελιώνονται στο δίκαιο της Ένωσης τα ίδια ένδικα βοηθήματα και οι ίδιοι δικονομικοί κανόνες όπως για τις αξιώσεις που απορρέουν αποκλειστικώς από την εσωτερική έννομη τάξη. Η δε αρχή της αποτελεσματικότητας, ή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, υποχρεώνει τα κράτη μέλη να μεριμνούν ώστε τα ένδικα μέσα και οι δικονομικοί κανόνες του εθνικού δικαίου να μην καθιστούν αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή τη δικαστική επιδίωξη των αξιώσεων που αντλούνται από το δίκαιο της Ένωσης.

4. Η πρώτη από τις αρχές αυτές είναι κρίσιμη για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης στο μέτρο που, κατά το αυστριακό δίκαιο, ούτε οι κανόνες της πολιτικής δικονομίας ούτε οι κανόνες της ποινικής δικονομίας θέτουν ως απόλυτη προϋπόθεση της προσβάσεως των τρίτων στη δικογραφία τη συναίνεση όλων των διαδίκων. Σημαίνει τούτο ότι οι επίμαχοι κανόνες του αυστριακού δικονομικού δικαίου προβλέπουν σε σχέση με την αγωγή αποζημίωσης για παράβαση διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού της Ένωσης³ μια προϋπόθεση που δεν ισχύει για αντίστοιχες αξιώσεις οι οποίες απορρέουν αποκλειστικώς από την εσωτερική έννομη τάξη;⁴

5. Ο περιορισμός της προσβάσεως των τρίτων στα έγγραφα του Kartellgericht εγείρει και το πρόβλημα της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των αξιώσεων που στηρίζονται στο δίκαιο της Ένωσης. Εν προκειμένω η αρχή της αποτελεσματικότητας, στην κλασική της μορφή όπως αυτή συνοψίστηκε ανωτέρω, πρέπει να επανεξεταστεί βάσει του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, το οποίο θεσπίστηκε με τη Συνθήκη της Λισσαβώνας. Το άρθρο 19, παράγραφος 1, ορίζει ότι «τα κράτη μέλη προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης». Όπερ σημαίνει ότι είναι, συνακόλουθα, αναγκαίο να εξεταστεί το δικαίωμα προσβάσεως στη δικαιοσύνη, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης) και ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ) και της σχετικής με την εν λόγω διάταξη νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ)⁵.

6. Τέλος, το άρθρο 47 του Χάρτη πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη κατά την εκτίμηση του ζητήματος αν η πρόσβαση ενδιαφερόμενων τρίτων σε έγγραφα περατωθείσας διαδικασίας που κινήθηκε από αρχή ανταγωνισμού θα προσέβαλλε το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, τουλάχιστον στις περιπτώσεις στις οποίες ορισμένα από τα σχετικά στοιχεία είχαν δοθεί υπό εγγυήσεις επιείκειας εκ μέρους της οικείας δημόσιας αρχής. Πρέπει δε ιδίως να ελεγχθεί στο πλαίσιο αυτό αν θίγονται το δικαίωμα μη αυτοενοχοποιήσεως και το επιχειρηματικό απόρρητο.

2 — Απόφαση της 14 Ιουνίου 2011 (C 360/09, Συλλογή 2011, σ. I-5161).

3 — Βλ. αποφάσεις της 13ης Ιουλίου 2006, C-295/04 έως C-298/04, Manfredi κ.λπ. (Συλλογή 2006, σ. I-6619), και της 20ής Σεπτεμβρίου 2001, C-453/99, Courage και Crehan (Συλλογή 2001, σ. I-6297).

4 — Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 1998, C-326/96, Levez (Συλλογή 1998, σ. I-7835).

5 — Βλ., στο ίδιο πνεύμα, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mazák στην υπόθεση Pflaiderer (σημείο 3).

II – Νομικό πλαίσιο

A– Το δίκαιο της Ένωσης

7. Η πρώτη περίοδος της πρώτης αιτιολογικής σκέψης του προοιμίου του κανονισμού 1/2003 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2002, για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού που προβλέπονται στα άρθρα 81 και 82 της Συνθήκης⁶ χαρακτηρίζει την αποτελεσματική και ομοιόμορφη εφαρμογή των άρθρων 81 [ΕΚ] και 82 [ΕΚ] στην Κοινότητα προϋπόθεση της δημιουργίας ενός συστήματος ικανού να διασφαλίσει ότι ο ανταγωνισμός στην κοινή αγορά θα παραμένει ανόθευτος.

8. Το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού 1/2003, το οποίο επιγράφεται «Συνεργασία μεταξύ της Επιτροπής και των αρχών ανταγωνισμού των κρατών μελών», έχει ως εξής:

«Η Επιτροπή και οι αρχές ανταγωνισμού των κρατών μελών συνεργάζονται στενά για την εφαρμογή της κοινοτικής νομοθεσίας ανταγωνισμού.»

9. Το άρθρο 35, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 1/2003, προβλέπει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη ορίζουν την αρχή ανταγωνισμού ή τις αρχές που είναι αρμόδιες για την εφαρμογή των άρθρων 81 [ΕΚ] και 82 [ΕΚ] κατά τρόπο ώστε να τηρούνται όντως οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού. Τα μέτρα που είναι αναγκαία για την παραχώρηση στις αρχές αυτές της εξουσίας να εφαρμόζουν τα εν λόγω άρθρα λαμβάνονται πριν από την 1η Μαΐου 2004. Οι οριζόμενες αρχές ενδέχεται να περιλαμβάνουν δικαστήρια.»

B– Το εθνικό δίκαιο

10. Το άρθρο 39, παράγραφος 2, του KartG ορίζει τα εξής:

«Η πρόσβαση τρίτων, μη μετεχόντων στη διαδικασία, στα έγγραφα του Kartellgericht επιτρέπεται μόνον αν συναινέσουν οι διάδικοι.»

11. Κατά το άρθρο 219, παράγραφος 2, του αυστριακού Zivilprozessordnung (κώδικα πολιτικής δικονομίας):

«Με τη συναίνεση αμφότερων των διαδίκων, οι τρίτοι μπορούν να αποκτήσουν πρόσβαση στη δικογραφία κατά τον ίδιο τρόπο, να κάνουν αντίγραφα και να λάβουν (εκτυπωμένα) αποσπάσματα των οικείων εγγράφων με δικά τους έξοδα, εφόσον δεν θίγεται δικαιολογημένο υπέρτερο συμφέρον δημόσιας ή ιδιωτικής φύσεως κατά την έννοια του άρθρου 26, παράγραφος 2, πρώτη περίοδος, του DSG 2000. Ελλείψει συναίνεσεως, η πρόσβαση και η δημιουργία αντιγράφων επιτρέπεται μόνον αν ο τρίτος προσκομίσει *prima facie* αποδεικτικά στοιχεία από τα οποία να προκύπτει σχετικό έννομο συμφέρον.»⁷

6 — ΕΕ 2003, L 1, σ. 1.

7 — Το άρθρο 219, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας δεν έχει εφαρμογή επί υποθέσεων ανταγωνισμού οι οποίες υπάγονται στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων.

12. Το άρθρο 273 του ίδιου νόμου προβλέπει τα κάτωθι:

«1) Εφόσον έχει διαπιστωθεί ότι ένας εκ των διαδίκων είτε δικαιούται αποζημίωση ή τόκους είτε έχει άλλη αξίωση, αλλά είναι αδύνατη ή δυσανάλογα δυσχερής η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με το αμφισβητούμενο ποσό στο οποίο ανέρχονται η ζημία ή οι τόκοι ή η άλλη αξίωση, το δικαστήριο μπορεί, είτε κατόπιν αιτήματος είτε αυτεπαγγέλτως, να ορίσει ελεύθερα το ποσό αυτό κατά δίκαιη κρίση, ακόμη και χωρίς να λάβει υπόψη τα αποδεικτικά μέσα που προτείνει ο διάδικος. Το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα, πριν ορίσει το ποσό, να ακούσει ένορκη κατάθεση ενός εκ των διαδίκων σχετικά με τις περιστάσεις που αφορούν τον καθορισμό του ποσού αυτού.

2) Αν μεταξύ περισσότερων αιτημάτων που προβάλλονται με την ίδια αγωγή, ορισμένα επιμέρους αιτήματα, τα οποία είναι αμελητέα σε σχέση με το συνολικό ποσό, είναι αμφισβητούμενα και η πλήρης αποσαφήνιση όλων των κρίσιμων περιστάσεων παρουσιάζει δυσκολίες δυσανάλογες προς τη σημασία τους, το δικαστήριο μπορεί να αποφανθεί επ' αυτών κατά τον ίδιο τρόπο (παράγραφος 1), ήτοι κατά δίκαιη κρίση. Το αυτό ισχύει για κάθε επιμέρους αίτημα στην περίπτωση του οποίου το ποσό που ζητείται δεν υπερβαίνει τα 1 000 ευρώ.»

13. Κατά το άρθρο 77, παράγραφος 1, του αυστριακού Strafprozessordnung (κώδικα ποινικής δικονομίας):

«Εφόσον θεμελιώνεται έννομο συμφέρον, οι εισαγγελείς και τα δικαστήρια οφείλουν, και σε περιπτώσεις στις οποίες δεν αναφέρεται ρητώς ο παρόν κώδικας, να επιτρέπουν την πρόσβαση σε έγγραφα της ποινικής προδικασίας που έχουν στη διάθεσή τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγεται υπέρτερο συμφέρον δημόσιας ή ιδιωτικής φύσεως.»

III – Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

14. Στις 26 Μαρτίου 2010 το Kartellgericht διέταξε την επιβολή προστίμων στις καθών της κύριας δίκης για συμμετοχή σε αντίθετες προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές. Η σχετική διαδικασία (στο εξής: δίκη για τη σύμπραξη) κινήθηκε από την ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού κατόπιν αιτήσεως μίας εκ των καθών για υπαγωγή της στο πρόγραμμα επιείκειας. Το Kartellgericht έκρινε ότι υπήρξε παράβαση των διατάξεων που απαγορεύουν τις συμπράξεις και ότι μια παράνομη σύμπραξη λειτουργούσε στην Αυστρία όσον αφορά τη χονδρική πώληση χημικών εκτυπώσεως. Η ως άνω διάταξη επικυρώθηκε από το Oberster Gerichtshof (στο εξής: εφετείο), ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο για υποθέσεις συμπράξεων, με απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2010 και έχει τελεσιδικήσει.

15. Η ένωση ζητεί πρόσβαση στη δικογραφία (Akteneinsicht) ενώπιον του Kartellgericht⁸. Ισχυρίζεται ότι, σύμφωνα με το καταστατικό της, είναι εξουσιοδοτημένη να εκπροσωπεί τα συμφέροντα των μελών της, περιλαμβανομένων των επιχειρήσεων του τομέα της εκτύπωσης. Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι, κατόπιν αιτήματος των μελών της, η ένωση εξετάζει συγκεκριμένα το επίπεδο της ζημίας που προκλήθηκε από την παράβαση των κανόνων του ανταγωνισμού, με απώτερο σκοπό την άσκηση αγωγής αποζημίωσης.

16. Η ένωση υποστηρίζει ότι η πρόσβαση στα έγγραφα του Kartellgericht της είναι απαραίτητη προκειμένου να μπορέσει να προσδιορίσει το είδος και τη σημασία της σχετικής ζημίας, ή να υπολογίσει το ύψος της βάσει των στοιχείων που περιέχει η δικογραφία. Εκεί έγκειται, κατά την ίδια, το δικαιολογημένο έννομο συμφέρον της.

⁸ — Στην αίτησή της για πρόσβαση στα έγγραφα, η ένωση έκανε λόγο για το [Kartellakt], 29 Kt 5/09.

17. Όλοι οι διάδικοι της δίκης για τη σύμπραξη, με εξαίρεση την ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού, αρνήθηκαν να συναινέσουν. Η ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού δήλωσε ότι θα συμφωνούσε με την παροχή προσβάσεως, αλλά μόνο στη διάταξη του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, δηλαδή του Kartellgericht. Έτσι, κατά το αυστριακό δίκαιο και, ειδικότερα, κατά το άρθρο 39, παράγραφος 2, KartG και τον κανόνα του περί «προστασίας του επιχειρηματικού απορρήτου», ούτε η δικογραφία ούτε η διάταξη του Kartellgericht μπορούν να κοινοποιηθούν στην ένωση για να χρησιμοποιηθούν είτε στο πλαίσιο της ασκήσεως αγωγής αποζημιώσεως κατά των οικείων επιχειρήσεων είτε για οποιονδήποτε άλλο σκοπό.

18. Λαμβανομένων υπόψη τόσο της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση Pfleiderer όσο και των ενδείξεων που συνάγονται από την εν λόγω απόφαση και συντείνουν στο συμπέρασμα ότι όλα τα εμπλεκόμενα συμφέροντα πρέπει να σταθμίζονται κατά περίπτωση όταν τρίτος, ο οποίος προβάλλει ζημία απορρέουσα από παράβαση του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, ζητεί πρόσβαση στα έγγραφα διοικητικής δίκης με το ίδιο αντικείμενο, ακόμη και αν αυτά έχουν συλλεγεί στο πλαίσιο της εφαρμογής προγράμματος επιείκειας, το Kartellgericht διερωτάται αν το αυστριακό δίκαιο συνάδει με την αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας (effet utile) και με την υποχρέωση των κρατών μελών να παρέχουν στους ιδιώτες τη δυνατότητα ασκήσεως αγωγής αποζημιώσεως για παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού⁹. Το Kartellgericht διατηρεί επίσης αμφιβολίες ως προς το συμβατό του άρθρου 39, παράγραφος 2, του KartG με την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, δεδομένου ότι, κατά το αυστριακό δίκαιο, δεν απαιτείται η συναίνεση όλων των διαδίκων προκειμένου να επιτραπεί η πρόσβαση στα έγγραφα των πολιτικών δικαστηρίων, σε περιπτώσεις που εφαρμόζεται η τακτική διαδικασία, όπως επί αδικοπραξιών, ή των ποινικών δικαστηρίων.

19. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Kartellgericht υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα προς έκδοση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ:

«1) Αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης, ιδίως λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως του Δικαστηρίου της 14ης Ιουνίου 2011, C-360/09, Pfleiderer, εθνική ρύθμιση στον τομέα των συμπράξεων που προβλέπει ότι, για την πρόσβαση τρίτων, μη μετεχόντων στη δίκη, σε έγγραφα του αρμόδιου για θέματα ανταγωνισμού δικαστηρίου, χάριν της προετοιμασίας αγωγών αποζημιώσεως κατά των συμπραττόντων, ακόμη δε και σε διαδικασίες στις οποίες μπορούν να εφαρμοσθούν τα άρθρα 101 ΣΛΕΕ ή 102 ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με τον κανονισμό 1/2003, απαιτείται άνευ εξαιρέσεως η σύμφωνη γνώμη όλων των μετεχόντων στην δίκη, χωρίς να παρέχεται στο δικαστήριο η δυνατότητα να σταθμίσει, κατά περίπτωση, τα προστατευόμενα από το δίκαιο της Ένωσης συμφέροντα, προκειμένου να καθορίσει τους όρους υπό τους οποίους επιτρέπεται ή αποκλείεται η πρόσβαση στα έγγραφα;

Σε περίπτωση που δοθεί αρνητική απάντηση στο πρώτο ερώτημα:

2) Προσκρούει στο δίκαιο της Ένωσης μια τέτοια εθνική διάταξη, όταν αυτή ισχύει μεν και για τις αμιγώς εθνικές διαδικασίες στον τομέα των συμπράξεων, χωρίς να περιέχει ειδικούς κανόνες σχετικά με τα έγγραφα που έχουν προσκομισθεί από αιτούντες την υπαγωγή σε καθεστώς επιείκειας, πλην όμως οι αντίστοιχες εθνικές διατάξεις που ισχύουν για άλλου είδους διαδικασίες, και ιδίως για τις αστικές δίκες αμφισβητούμενης ή εκούσιας δικαιοδοσίας, και τις ποινικές δίκες, επιτρέπουν την πρόσβαση στα έγγραφα της δικογραφίας ακόμη και χωρίς τη συναίνεση των διαδίκων υπό την προϋπόθεση ότι ο μη μετέχων στη διαδικασία τρίτος αποδεικνύει ότι έχει συναφώς έννομο συμφέρον και δεν υπάρχουν συμφέροντα τρίτων ή δημόσιο συμφέρον που να υπερέχουν του δικαιώματος προσβάσεως στα έγγραφα σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση;»

9 — Προαναφερθείσες στην υποσημείωση 3 αποφάσεις Courage και Crehan και Manfredi κ.λπ.

20. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η ένωση, η ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού, η Donau Chemie AG και η Donauchem GmbH, η Brenntag CEE GmbH, η Ask Chemicals GmbH και η ASK Chemicals Austria GmbH¹⁰, η DC Druck Chemie Süd GmbH & Co KG, η Αυστριακή, η Βελγική, η Γερμανική, η Ισπανική και η Ιταλική Κυβέρνηση, η Επιτροπή, καθώς και η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ. Άπαντες πλην της Ιταλικής Κυβερνήσεως παρέστησαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 4ης Οκτωβρίου 2012, στην οποία μετέσχε και η Γαλλική Δημοκρατία.

IV – Νομική ανάλυση

A– Επί του παραδεκτού της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

21. Η Επιτροπή αμφισβητεί, με τις γραπτές της παρατηρήσεις, το παραδεκτό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως. Σημειώνει ότι από τη διάταξη περί παραπομπής δεν προκύπτει αν το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι οι προϋποθέσεις του άρθρου 219, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας πληρούνται εν προκειμένω. Το άρθρο αυτό είναι η εθνική διάταξη η οποία θα ρύθμιζε το ζήτημα της προσβάσεως στα έγγραφα σε περίπτωση που κρινόταν ότι το άρθρο 39, παράγραφος 2, του KartG αντιβαίνει στο δίκαιο της Ένωσης. Το άρθρο 219, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας ορίζει ότι, για να επιτραπεί η πρόσβαση στη δικογραφία, πρέπει να αποδειχθεί η ύπαρξη σχετικού εννόμου συμφέροντος. Η Επιτροπή θέτει επομένως το ζήτημα μήπως οι απαντήσεις στα προδικαστικά ερωτήματα έχουν υποθετικό χαρακτήρα αν η ένωση δεν δύναται να θεμελιώσει το απαιτούμενο έννομο συμφέρον.

22. Θα προσέθετα δε ότι οι γραπτές παρατηρήσεις της Επιτροπής περιέχουν και διάφορα άλλα σχόλια τα οποία γίνονται στο πλαίσιο της απαντήσεως που πρέπει να δοθεί στο πρώτο ερώτημα, αλλά αφορούν κατ' ουσίαν το ζήτημα του παραδεκτού. Η Επιτροπή διερωτάται, παραδείγματος χάρη, αν το αυστριακό δίκαιο παρέχει εναλλακτικές λύσεις για τη συγκέντρωση των απαιτούμενων αποδεικτικών στοιχείων. Παρατηρεί ότι είναι σημαντικό να διευκρινιστεί αν το δικαστήριο ενώπιον του οποίου ασκείται η αγωγή αποζημιώσεως λαμβάνει αποκλειστικώς υπόψη γραπτές αποδείξεις, ή αν δίνει προτεραιότητα σε καταθέσεις μαρτύρων. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, τα έγγραφα του φακέλου της οικείας υποθέσεως δεν θα έχουν την ίδια σημασία. Κρίσιμο είναι επίσης το ζήτημα αν η έμμεση, κατ' αντιδιαστολή προς την άμεση, απόδειξη επιτρέπεται κατά το εθνικό δίκαιο και αν αρκεί προς στήριξη αξιώσεως αποζημιώσεως.

23. Στο ίδιο πνεύμα, η ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού υποστηρίζει ότι το πλέγμα των διατάξεων του αυστριακού δικαίου παρέχει επαρκείς εναλλακτικές λύσεις για τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων και τη διασφάλιση της απρόσκοπτης ασκήσεως του δικαιώματος ασκήσεως αγωγής αποζημιώσεως σε περιπτώσεις παραβάσεως κανόνων του ανταγωνισμού. Για παράδειγμα, η ομοσπονδιακή αρχή ανταγωνισμού αμφισβητεί ιδίως τις δυσκολίες τις οποίες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν τα μέλη της ένωσης στην προσπάθειά τους να προσδιορίσουν ποσοτικώς τη ζημία. Υπογραμμίζει συναφώς ότι, βάσει του άρθρου 273 του κώδικα πολιτικής δικονομίας, αν είναι αδύνατος ή υπερβολικά δυσχερής ο καθορισμός του ύψους της ζημίας, το αρμόδιο δικαστήριο μπορεί να ορίσει το σχετικό ποσό κατά την ελεύθερη εκτίμησή του.

24. Κατά πάγια νομολογία, δεν απόκειται στο Δικαστήριο να αποφαινεται, στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής, επί της ερμηνείας των εθνικών διατάξεων ούτε να κρίνει αν η ερμηνεία τους από το αιτούν δικαστήριο είναι ορθή¹¹. Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο είναι το αρμόδιο να ελέγχει την ακρίβεια των στοιχείων που έχουν υποβληθεί ενώπιόν του¹².

10 — Όπως προκύπτει από τα ονόματα των διαδικών στην πρώτη σελίδα των προτάσεών μου, η ASK Chemicals GmbH είναι η πρώην Ashland-Südchemie-Kernfest GmbH και η ASK Chemicals Austria GmbH είναι η πρώην Ashland Südchemie Hantos Ges.m.b.H.

11 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Απριλίου 2004, C-482/01 και C-493/01, Ορφανόπουλος κ.λπ. (Συλλογή 2004, σ. I-5257, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

12 — Όπ.π. (σκέψη 45).

25. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να γίνει μια εννοιολογική διάκριση μεταξύ τριών διαφορετικών φακέλων, ήτοι μεταξύ i) των εγγράφων της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού σχετικά με έρευνά της επί ενδεχόμενης συμπράξεως, ii) των εγγράφων της δίκης που διεξάγεται ενώπιον δικαιοδοτικού οργάνου αποφαινόμενου επί του ζητήματος, στα οποία μπορεί να περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, (ορισμένα ή όλα) τα ως άνω έγγραφα της αρχής ανταγωνισμού, και iii) των γραπτών αποδείξεων που προσκομίζονται ενώπιον δικαστηρίου αρμόδιου για τυχόν αστικής φύσεως αξιώσεις οι οποίες στηρίζονται στον περιορισμό του ανταγωνισμού¹³.

26. Ανεξαρτήτως του πώς κατανέμονται οι αρμοδιότητες λήψεως αποφάσεων μεταξύ των διαφόρων οργάνων της νομικής αυτής δομής¹⁴, τίθενται τρία διαφορετικά ζητήματα: i) πρόσβαση σε έγγραφα της έρευνας που διεξάγει η αρχή ανταγωνισμού, δηλαδή πρόσβαση σε διοικητικά έγγραφα, ii) πρόσβαση στη δικογραφία ενώπιον του εθνικού δικαιοδοτικού οργάνου το οποίο αποφαινεται επί υποθέσεων ανταγωνισμού, και άρα συμπράξεων, ήτοι πρόσβαση σε έγγραφα δικαστηρίου κράτους μέλους, και iii) δυνατότητα προσβάσεως σε τέτοια διοικητικά έγγραφα ή σε δικογραφίες με σκοπό την προετοιμασία αγωγής. Στην τελευταία περίπτωση, ενδέχεται να είναι αναγκαία η ανταλλαγή αποδεικτικών στοιχείων μεταξύ των αντιδίκων κατά την προδικασία (pre-trial discovery) ή η επιβολή της υποχρέωσης κοινοποίησης του περιεχομένου ορισμένων εγγράφων στο πλαίσιο αστικής δίκης.

27. Όπως προκύπτει από τη σαφή διατύπωση των προδικαστικών ερωτημάτων, η υπό κρίση υπόθεση εμπίπτει στη δεύτερη κατηγορία, δηλαδή αφορά την πρόσβαση στα έγγραφα τα οποία βρίσκονται στη διάθεση δικαστηρίου αρμόδιου να αποφαινεται επί συμπράξεων στο πλαίσιο διοικητικής δίκης. Η αίτηση προσβάσεως στα έγγραφα αυτά, έστω και αν καταχωρίστηκε τυπικά από το Kartellgericht ως συνέχεια της δίκης για τη σύμπραξη, δεν σχετίζεται ούτε με την καθ' εαυτήν παραβίαση του δικαίου της Ένωσης και/ή του εθνικού δικαίου ούτε με οποιαδήποτε αστική διαφορά η οποία έχει ως αντικείμενο την προβολή αξιώσεως αποζημίωσης ενώπιον του αρμόδιου πολιτικού δικαστηρίου¹⁵.

28. Επομένως η προκειμένη διαφορά ενώπιον του Kartellgericht δεν έχει σε καμία περίπτωση υποθετικό χαρακτήρα, ενώ είναι πρόδηλο ότι το δικαίο της Ένωσης μπορεί να επηρεάσει την έκβασή της, ως προς το αν πρέπει να γίνει δεκτή ή να απορριφθεί η αίτηση προσβάσεως στα οικεία έγγραφα. Επιπλέον, ζητήματα όπως η ικανότητα παραστάσεως ή η ενεργητική νομιμοποίηση είτε της ένωσης είτε των μελών της σε ενδεχόμενη μεταγενέστερη αστική δίκη ή όπως το βάρος της αποδείξεως στη δίκη αυτή είναι άνευ σημασίας για το παραδεκτό της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, καίτοι μπορούν σαφώς να επηρεάσουν την εφαρμογή της αρχής της αποτελεσματικότητας, πράγμα που απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να ελέγξει.

13 — Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η διάκριση θα γινόταν μεταξύ i) των εγγράφων της Επιτροπής, ii) της δικογραφίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και iii) των αποδεικτικών στοιχείων που υποβάλλονται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου το οποίο αποφαινεται επί των συνεπειών ενός παράνομου περιορισμού του ανταγωνισμού, από πλευράς αστικού δικαίου. Βλ., επίσης, απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 2010, C-514/07 P, C-528/07 P και C-532/07 P, Σουηδία κ.λπ. κατά API και Επιτροπής (Συλλογή 2010, σ. I-8533). Στις σκέψεις 79 έως 82 της αποφάσεως εκείνης το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το δικαίωμα προσβάσεως στα έγγραφα, όπως κατοχυρώνεται στον κανονισμό (ΕΚ) 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2001, για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής (ΕΕ L 145, σ. 43), και οι υποχρεώσεις διαφάνειας του άρθρου 255 ΕΚ (νυν άρθρο 15, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ) δεν καλύπτουν τη δικαιοδοτική δραστηριότητα αυτή καθ' εαυτήν. Στα σημεία 21 έως 39 των προτάσεων του για την ίδια υπόθεση, ο γενικός εισαγγελέας L. M. Rojares Maduro ανέλυσε με λεπτομέρειες τις διάφορες εθνικές και διεθνείς προσεγγίσεις ως προς το ζήτημα της προσβάσεως στα έγγραφα των δικαστηρίων.

14 — Βλ., για παράδειγμα, ECN Working Group, Co-operation Issues and Due Process, Έκθεση με τίτλο «Decision Making Powers», της 31ης Οκτωβρίου 2012. Στις σελίδες 5 και 6 της εκθέσεως αυτής επισημαίνεται ότι στην ΕΕ απαντούν τρία βασικά θεσμικά μοντέλα για την εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού: i) το μονιαστικό διοικητικό μοντέλο όπου μία και μοναδική διοικητική αρχή είναι αρμόδια τόσο για την έρευνα των υποθέσεων όσο και για την έκδοση αποφάσεων εφαρμογής των κανόνων του ανταγωνισμού. Σε ορισμένες χώρες, η οικεία αρχή ενδέχεται να μην έχει εξουσία επιβολής προστίμων· ii) το διστικό διοικητικό μοντέλο, όπου οι αρμοδιότητες της έρευνας και της λήψεως αποφάσεων χωρίζονται μεταξύ δύο οργάνων. Το ένα είναι αρμόδιο για την έρευνα των υποθέσεων, οι οποίες εν συνεχεία παραπέμπονται στο άλλο, που είναι αρμόδιο να αποφαινεται· iii) το δικαστικό μοντέλο, όπου ένα δικαστήριο είτε αποφαινεται επί της ουσίας και επιβάλλει ταυτόχρονα πρόστιμα είτε επιβάλλει μόνον τα πρόστιμα, ενώ επί της ουσίας αποφαινεται η αρχή ανταγωνισμού. Σύμφωνα με τη σελίδα 9 της εκθέσεως, στην Αυστρία έχει επικρατήσει η πρώτη εκ των δύο μορφών του δικαστικού μοντέλου, η οποία χαρακτηρίζεται από τη συγκέντρωση όλων των εξουσιών σε ένα δικαιοδοτικό όργανο.

15 — Η αίτηση πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Kartellgericht υπό τον αριθμό που προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9. Η ένωση έχει καταχωρίσει ως παρεμβαίνουσα στη διαφορά αυτή.

29. Κατά την άποψή μου, και λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τόσο τις εφαρμοστέες εθνικές διατάξεις όσο και τα πραγματικά περιστατικά, το Δικαστήριο διαθέτει όλα τα στοιχεία που του είναι αναγκαία για να μπορέσει να δώσει απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα. Για τους λόγους αυτούς, η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι παραδεκτή.

B– Η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα

30. Θα αναλύσω τα προδικαστικά ερωτήματα με την αντίστροφη σειρά αφού νομίζω ότι είναι πιο λογικό στην προκειμένη περίπτωση να εξεταστεί πρώτα η αρχή της ισοδυναμίας, αν και αποτελεί το αντικείμενο του δεύτερου ερωτήματος που υπέβαλε το εθνικό δικαστήριο. Τούτο διότι, κατά τη γνώμη μου, από την άποψη των ορίων στη διοικητική αυτονομία των κρατών μελών, το ζήτημα της ισοδυναμίας προηγείται λογικά εκείνου της αποτελεσματικότητας. Ανεξαρτήτως δε της εισαγωγικής φράσεως που χρησιμοποίησε το αιτούν δικαστήριο κατά τη διατύπωση του δεύτερου ερωτήματος, από πλευράς του δικαίου της Ένωσης, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση πρέπει να εξεταστούν αμφότερα τα ζητήματα.

31. Η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι μάλλον απλή. Πιο συγκεκριμένα, συμφωνώ με την άποψη που υποστήριξαν όλοι οι μετέχοντες στη διαδικασία, πλην της ενώσεως, ότι δηλαδή το άρθρο 39, παράγραφος 2, του KartG προφανώς δεν είναι «όμοια διάταξη», κατά την έννοια της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με την αρχή της ισοδυναμίας, ούτε με το άρθρο 219, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας ούτε με το άρθρο 77, παράγραφος 1, του κώδικα ποινικής δικονομίας, στο πλαίσιο της εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού. Σημειωτέον ότι το συμπέρασμα αυτό δεν ερείδεται στην αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων αλλά στην αρχή της ισοδυναμίας, η οποία, κατά πάγια νομολογία, θέτει όρια στη δικονομική αυτονομία των κρατών μελών. Η πρώτη από τις αρχές αυτές επιβάλλει να μην αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο περιπτώσεις οι οποίες είναι όμοιες. Μάλλον δεν τίθεται τέτοιο ζήτημα εν προκειμένω, δεδομένου ότι η αρχή της ισοδυναμίας εξυπηρετεί τον ίδιο σκοπό.

32. Η τήρηση της αρχής της ισοδυναμίας προϋποθέτει ότι ο επίμαχος εθνικός κανόνας εφαρμόζεται αδιακρίτως τόσο στις ένδικες προσφυγές που στηρίζονται σε παραβίαση του δικαίου της Ένωσης όσο και σ' εκείνες που στηρίζονται σε παράβαση διατάξεων του εσωτερικού δικαίου και «έχουν παρόμοιο αντικείμενο και παρόμοια αιτία»¹⁶. Εντούτοις, η αρχή της ισοδυναμίας δεν πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι υποχρεώνει το κάθε κράτος μέλος να επεκτείνει την εφαρμογή των πλέον ευνοϊκών εσωτερικών του κανόνων στο σύνολο των ενδίκων βοηθημάτων που ασκούνται σε συγκεκριμένο τομέα του δικαίου¹⁷.

33. Υπό κανονικές συνθήκες, το έργο της συγκρίσεως των διαφόρων εθνικών διαδικασιών ως προς την ισοδυναμία τους βαρύνει το αιτούν δικαστήριο, το οποίο οφείλει να εκτιμήσει αν τα οικεία ένδικα βοηθήματα είναι όμοια από πλευράς του σκοπού τους, της αιτίας τους και των ουσιωδών χαρακτηριστικών τους¹⁸. Προκειμένου να κρίνει αν συγκεκριμένος εθνικός δικονομικός κανόνας είναι λιγότερο ευνοϊκός, το αιτούν δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη τον ρόλο του κανόνα αυτού στην όλη διαδικασία, τον τρόπο με τον οποίο διεξάγεται η διαδικασία, καθώς και τυχόν ιδιαιτερότητές της¹⁹.

16 — Απόφαση της 19ης Ιουλίου 2012, C-591/10, Littlewoods Retail κ.λπ. (σκέψη 31).

17 — Όπ.π. (σκέψη 31).

18 — Όπ.π., και εκεί παρατιθέμενη απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2009, C-63/08, Pointin (Συλλογή 2009, σ. I-10467).

19 — Απόφαση της 8ης Σεπτεμβρίου 2011, C-177/10, Rosado Santana (Συλλογή 2011, σ. I-7907 σκέψη 90 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

34. Το Δικαστήριο έχει πάντως, σε ορισμένες περιπτώσεις, εκφραστεί επί του ζητήματος αν ο επίμαχος εθνικός κανόνας είναι σύμφωνος με την αρχή της ισοδυναμίας. Σε κάποιες από αυτές το Δικαστήριο έχει δώσει ενδείξεις σχετικά με τη θέση του, αφήνοντας όμως παράλληλα το ζήτημα στην κρίση του αιτούντος δικαστηρίου²⁰, ενώ σε άλλες έχει προβεί σε μια κατηγορηματική διαπίστωση ως προς το συμβατό ή μη του οικείου εθνικού κανόνα με τις επιταγές της αρχής της ισοδυναμίας²¹. Θα προέκρινα την τελευταία αυτή προσέγγιση για την προκειμένη υπόθεση.

35. Δεν αμφισβητείται ότι η απαγόρευση της προσβάσεως των τρίτων στη δικογραφία υποθέσεων οι οποίες αφορούν συμπράξεις εφαρμόζεται σε όλες τις σχετικές υποθέσεις, ανεξαρτήτως αν νομική βάση του ένδικου βοηθήματος που ασκήθηκε είναι οι κανόνες ανταγωνισμού του δικαίου της Ένωσης ή οι αυστριακοί κανόνες ανταγωνισμού. Με άλλα λόγια, δεν συντρέχει περίπτωση διαφορετικής μεταχειρίσεως λόγω της ασκήσεως ενός δικαιώματος που αντλείται από το δίκαιο της Ένωσης και χαρακτηρίζεται ή αντιμετωπίζεται με διαφορετικό τρόπο στο πλαίσιο μιας αμιγώς εσωτερικής καταστάσεως²².

36. Κατά την άποψή μου, είναι αδύνατο να υποστηριχθεί ότι οι διαδικασίες που διεξάγονται ενώπιον του Kartellgericht είναι όμοιες με εκείνες ενώπιον των τακτικών πολιτικών ή ποινικών δικαστηρίων, δεδομένου ότι ούτε στην αστική ούτε στην ποινική δίκη τίθενται ζητήματα σχετικά με τη διαφύλαξη της λειτουργίας ενός προγράμματος επιείκειας ή με άλλα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που έχει η ένδικη διαδικασία επί υποθέσεων σχετικών με την εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού από την αρμόδια αρχή.

37. Προτείνω επομένως να δοθεί στο δεύτερο ερώτημα η απάντηση ότι η αρχή της ισοδυναμίας κατά το δίκαιο της Ένωσης δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση όπως το άρθρο 39, παράγραφος 2, του KartG.

Γ– Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

38. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης μια εθνική ρύθμιση κράτους μέλους η οποία απαγορεύει την πρόσβαση τρίτων σε έγγραφα που έχουν υποβληθεί ενώπιον του Kartellgericht, εφόσον δεν έχουν δώσει τη συναίνεσή τους οι διάδικοι της οικείας δίκης. Το αιτούν δικαστήριο αμφιβάλλει, ειδικότερα, ως προς το αν μια τέτοια απαγόρευση συμβιβάζεται με το δικαίωμα ασκήσεως αγωγής του αστικού δικαίου κατά των μερών μιας απαγορευμένης συμφωνίας ή πρακτικής, με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που έχει προκληθεί από την εν λόγω συμφωνία, όπως αυτό αναγνωρίστηκε από το Δικαστήριο με την προαναφερθείσα απόφαση Courage και Crehan²³ και επιβεβαίωσε με την προαναφερθείσα απόφαση Manfredi κ.λπ.²⁴

39. Το ζήτημα περιπλέκεται λόγω του γεγονότος ότι ορισμένες από τις πληροφορίες που ζητεί η ένωση παρασχέθηκαν, στο πλαίσιο της εφαρμογής προγράμματος επιείκειας, από μία εκ των επιχειρήσεων κατά των οποίων η ένωση προτίθεται να κινηθεί δικαστικώς.

20 — Όπ.π. (σκέψη 91), και απόφαση της 19ης Ιουνίου 2003, C-34/02, Sante Pasquini (Συλλογή 2003, σ. I-6515, σκέψεις 64 έως 73).

21 — Απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2010, C-118/08, Transportes Urbanos y Servicios Generales SAL (Συλλογή 2010, σ. I-635, σκέψη 46).

22 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 21 απόφαση Sante Pasquini (σκέψη 59).

23 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 3 απόφαση (σκέψη 26).

24 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 3 απόφαση (σκέψη 78).

40. Το Δικαστήριο ακολούθησε με την προαναφερθείσα απόφαση Pfleiderer μια προσέγγιση η οποία στηρίζεται σε συλλογισμούς που, κατά την άποψή μου, ισχύουν εξίσου και στην προκειμένη διαφορά. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο είχε κρίνει με την απόφαση εκείνη ότι ούτε οι περί ανταγωνισμού διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ ούτε ο κανονισμός 1/2003 προβλέπουν κοινούς κανόνες για τα προγράμματα επιείκειας ή κοινούς κανόνες σχετικά με το δικαίωμα προσβάσεως στα έγγραφα τα οποία αφορούν διαδικασία επιείκειας και παρασχέθηκαν εκουσίως σε εθνική αρχή ανταγωνισμού κατ' εφαρμογήν εθνικού προγράμματος επιείκειας²⁵. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε εν συνεχεία ότι, ελλείψει σχετικής δεσμευτικής ρυθμίσεως του δικαίου της Ένωσης, απόκειται στα κράτη μέλη να θεσπίσουν εθνικούς κανόνες σχετικά με το δικαίωμα προσβάσεως των ζημιωθέντων από σύμπραξη στα έγγραφα που αφορούν διαδικασίες επιείκειας²⁶, υπό την προϋπόθεση ότι οι οικείες διατάξεις δεν θα καθιστούν αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, ενώ συγκεκριμένα στον τομέα του δικαίου του ανταγωνισμού τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε οι κανόνες τους οποίους θεσπίζουν ή εφαρμόζουν να μη θίγουν την αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ²⁷.

41. Έτσι, το Δικαστήριο κατέληξε με την προαναφερθείσα απόφαση Pfleiderer σε ένα συμπέρασμα που έχει την ίδια σημασία και στην υπό κρίση υπόθεση, παρά το διαφορετικό θεσμικό πλαίσιο στο οποίο εντασσόταν η υπόθεση Pfleiderer, καθόσον αφορούσε πρόσβαση σε διοικητικά και όχι σε δικαστικά έγγραφα. Πιο συγκεκριμένα, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, κατά την εξέταση κάθε αιτήσεως παροχής προσβάσεως σε έγγραφα εθνικού προγράμματος επιείκειας, πρέπει να γίνεται μια στάθμιση μεταξύ της προστασίας των πληροφοριών που παρασχέθηκαν οικειοθελώς από τον αιτούντα την υπαγωγή σε πρόγραμμα επιείκειας (του οποίου η αποτελεσματικότητα θα διακυβευόταν, όπως άλλωστε και η αποτελεσματική εφαρμογή των άρθρων 101 ΣΛΕΕ και 102 ΣΛΕΕ, αν τα έγγραφα του προγράμματος επιείκειας κοινοποιούνταν σε πρόσωπα που επιθυμούν να ασκήσουν αγωγή αποζημίωσης)²⁸ και της υποχρέωσης του οικείου κράτους μέλους να διασφαλίσει ότι οι εφαρμοστέοι εθνικοί κανόνες, αφενός, δεν είναι λιγότερο ευνοϊκοί από τους κανόνες που ισχύουν για παρόμοιες αξιώσεις στηριζόμενες στο εσωτερικό δίκαιο και, αφετέρου, δεν έχουν ως αποτέλεσμα να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την αποζημίωση²⁹. Η στάθμιση αυτή μπορεί, κατά το Δικαστήριο, να γίνεται από τα εθνικά δικαστήρια μόνον κατά περίπτωση³⁰. Θα επανέλθω σύντομα στο συμπέρασμα αυτό και στη σημασία που έχει για την υπό κρίση υπόθεση.

42. Περαιτέρω, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1995, C-430/93 και C-431/93, van Schijndel, κάθε περίπτωση στα πλαίσια της οποίας τίθεται το ζήτημα αν ο εθνικός δικονομικός κανόνας καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου πρέπει να αναλύεται με σημείο αναφοράς τη θέση της διατάξεως αυτής στο σύνολο της οικείας διαδικασίας, καθώς και την εξέλιξη και τις ιδιαιτερότητες της διαδικασίας αυτής ενώπιον των διαφόρων εθνικών

25 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 2 απόφαση Pfleiderer (σκέψη 20). Στη σκέψη 21 της ίδιας αποφάσεως το Δικαστήριο παρατήρησε ότι ούτε η ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη συνεργασία στο πλαίσιο του δικτύου των αρχών ανταγωνισμού (ΕΕ 2004, C 101, σ. 43) ούτε η ανακοίνωση σχετικά με τη μη επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (ΕΕ 2006, C 298, σ. 17), οι οποίες πραγματεύονται αμφότερες το ζήτημα της επιείκειας, είναι δεσμευτικές για τα κράτη μέλη. Στη σκέψη 22 της αποφάσεως αυτής το Δικαστήριο σημείωσε ότι το 2006 εκπονήθηκε και εγκρίθηκε, στο πλαίσιο του ΕΔΑ, ένα πρότυπο πρόγραμμα επιείκειας, με σκοπό την εναρμόνιση ορισμένων στοιχείων των οικείων εθνικών προγραμμάτων. Εντούτοις, ούτε το εν λόγω πρότυπο πρόγραμμα έχει δεσμευτική ισχύ έναντι των δικαιοδοτικών οργάνων των κρατών μελών.

26 — Όπ.π. (σκέψη 23).

27 — Όπ.π. (σκέψη 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

28 — Όπ.π. (σκέψεις 25 και 26). Συμμερίζομαι επιπλέον την άποψη του γενικού εισαγγελέα J. Mazák ο οποίος παρατήρησε στο σημείο 34 των προτάσεων του στην υπόθεση Pfleiderer ότι «όταν σε ορισμένο κράτος μέλος υφίσταται πρόγραμμα επιείκειας, το οποίο λειτουργεί μέσω της εθνικής αρχής ανταγωνισμού προκειμένου να διασφαλιστεί η αποτελεσματική εφαρμογή του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, [το οικείο κράτος μέλος], παρά τη δικονομική αυτονομία [της οποίας] απολαύει [κατά] την εφαρμογή της διατάξεως αυτής, πρέπει να διασφαλίζει ότι το πρόγραμμα έχει θεσπιστεί και λειτουργεί αποτελεσματικά».

29 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 2 απόφαση Pfleiderer (σκέψη 30).

30 — Όπ.π. (σκέψη 31).

αρχών. Στο πλαίσιο της ως άνω αναλύσεως, πρέπει να συνεκτιμώνται, εφόσον παρίσταται ανάγκη, οι βασικές αρχές του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, όπως είναι η προστασία των δικαιωμάτων άμυνας, η αρχή της ασφαλείας δικαίου και η ομαλή διεξαγωγή της δίκης³¹. Επομένως πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη και αυτή η νομολογία του Δικαστηρίου.

43. Πάντως, μολονότι οι διαπιστώσεις στις οποίες προέβη το Δικαστήριο με την προαναφερθείσα απόφαση Pflaiderer έχουν σημασία για την υπό κρίση διαφορά, δεν πρέπει να παραβλεφθεί το γεγονός ότι υπάρχουν και διαφορές ανάμεσα στις δύο υποθέσεις. Στην υπόθεση εκείνη το εθνικό δικαστήριο είχε υποβάλει ερωτήματα σχετικά με τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει για το σύστημα συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών των άρθρων 11 και 12 του κανονισμού 1/2003 στο πλαίσιο εφαρμογής προγράμματος επιείκειας η πρόσβαση ζημιωθέντος τρίτου σε πληροφοριακά στοιχεία τα οποία διαβιβάστηκαν σε εθνική αρχή ανταγωνισμού από πρόσωπο που ζήτησε να υπαχθεί στο καθεστώς επιείκειας³².

44. Όμως το πρώτο ερώτημα στην προκειμένη υπόθεση αφορά εθνική νομοθεσία που απαγορεύει, ελλείψει συναιδέσεως των διαδίκων, την πρόσβαση τρίτων σε όλα τα έγγραφα των δικογραφιών ενώπιον του Kartellgericht, ανεξαρτήτως αν σχετίζονται με πρόγραμμα επιείκειας ή όχι, με συνέπεια το εθνικό δικαστήριο να μη δύναται να προχωρήσει στη στάθμιση για την οποία έκανε λόγο το Δικαστήριο στην προαναφερθείσα απόφαση Pflaiderer.

45. Με άλλα λόγια, η υπό κρίση διαφορά ομοιάζει, από ορισμένες απόψεις, περισσότερο με το πρόβλημα που εξέτασε το Δικαστήριο στην υπόθεση Courage και Crehan, η οποία αφορούσε την προβλεπόμενη από το αγγλικό δίκαιο απαγόρευση της ασκήσεως αγωγής αποζημίωσης από πρόσωπα που ήσαν μέρη παράνομων συμφωνιών, επομένως δε και συμφωνιών αντίθετων προς το άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Κατά τη γνώμη μου, η κεντρική ιδέα εκφράζεται στη σκέψη 26 της προαναφερθείσας αποφάσεως Courage και Crehan και είναι η εξής:

«Η πλήρης αποτελεσματικότητα του άρθρου 85 της Συνθήκης και, ειδικότερα, η πρακτική αποτελεσματικότητα της απαγορεύσεως που προβλέπει η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού θα διακυβευόταν εάν δεν μπορούσε κάθε υποκείμενο δικαίου να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που του προξένησε σύμβαση ή συμπεριφορά δυνάμενη να περιορίσει ή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό.»³³

46. Κατά συνέπεια το κρίσιμο ερώτημα είναι το εξής: συνεπάγεται ο επιβαλλόμενος από το αυστριακό δίκαιο περιορισμός, όπως τον περιέγραψε το Kartellgericht, ότι η ένωση ή οι επιχειρήσεις που είναι μέλη της δεν μπορούν να ζητήσουν αποκατάσταση της ζημίας την οποία υπέστησαν από μια παράνομη σύμπραξη, υπό την έννοια ότι τους είναι πρακτικώς αδύνατο ή υπερβολικά δύσκολο λόγω της απαγορεύσεως που προβλέπει η αυστριακή νομοθεσία;³⁴ Συγκεκριμένα, λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως που εξέδωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση DEB, πρέπει να εξεταστεί αν η ένωση έχει στη διάθεσή της κάποιο ένδικο βοήθημα που διασφαλίζει, στην πράξη, τη δικαστική προστασία των δικαιωμάτων τα οποία αντλεί από το δίκαιο της Ένωσης³⁵. μπορεί να προβάλει ενώπιον των αυστριακών δικαστηρίων τα δικαιώματα που της παρέχει το δίκαιο της Ένωσης³⁶;

31 — Συλλογή 1995, σ. I-4705, σκέψη 19.

32 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mazák (σημείο 22).

33 — Η υπογράμμιση δική μου.

34 — Όπως διαπιστώθηκε ότι συνέβαινε, για παράδειγμα, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 22ας Δεκεμβρίου 2010, C-279/09, DEB (Συλλογή 2010, σ. I-13849), όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η επιβαλλόμενη από εθνική διάταξη υποχρέωση προκαταβολής των δικαστικών εξόδων προκειμένου να είναι δυνατή η άσκηση αγωγής που αφορά ευθύνη κράτους μέλους λόγω παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης, και ενώ αποκλειόταν η χορήγηση του ευεργετήματος πενίας, συνιστούσε ενδεχομένως προσβολή του δικαιώματος προσβάσεως στη δικαιοσύνη. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο ήταν το αρμόδιο να εκτιμήσει αν πράγματι στοιχειοθετούνταν τέτοια προσβολή με βάση τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά.

35 — Απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2003, C-13/01, Safalero (Συλλογή 2003, σ. I-8679, σκέψη 54).

36 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα P. Mengozzi στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 16ης Ιουλίου 2009, C-12/08, Mono Car Styling (Συλλογή 2009, σ. I-6653, σημείο 84 και εκεί παρατιθέμενη απόφαση του Δικαστηρίου της 13ης Μαρτίου 2007, C-432/05, Unibet, Συλλογή 2007, σ. I-2271, σκέψεις 38 έως 40).

47. Τέλος, πρέπει να ληφθεί δεόντως υπόψη το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και να εξεταστεί κατά πόσον αυτό παρέχει μια συμπληρωματική εγγύηση, πέραν της αρχής της αποτελεσματικότητας. Υπενθυμίζω ότι, κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και τα μέσα «που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης». Με άλλα λόγια, το κριτήριο ως προς τη δικαστική προστασία των δικαιωμάτων που στηρίζονται στο δίκαιο της Ένωσης είναι, κατά τα φαινόμενα, αυστηρότερο από το κλασικό κριτήριο στο πλαίσιο του οποίου γινόταν λόγος για πρακτική αδυναμία ή υπερβολική δυσκολία. Κατά την άποψή μου, αυτό σημαίνει ότι τα εθνικά ένδικα βοηθήματα πρέπει να μπορούν να ασκηθούν εύκολα, να παράγουν άμεσα τις συνέπειές τους και να είναι ευλόγως αποτελεσματικά σε σχέση με το κόστος τους³⁷.

48. Από απόψεως της όλης διαμορφώσεως του συστήματος ανταγωνισμού, η υπό κρίση υπόθεση εντάσσεται στην προβληματική σχετικά με τη δυνατότητα των ιδιωτών να διασφαλίσουν την επιβολή των κανόνων του ανταγωνισμού. Αντιθέτως προς ό,τι ισχύει στις Ηνωμένες Πολιτείες, η όλη ιδέα δεν βρίσκει πρόσφορο έδαφος στην Ένωση, δεδομένου ότι οι περί ανταγωνισμού κανόνες του δικαίου της δεν προβλέπουν μηχανισμούς όπως η ανταλλαγή αποδεικτικών στοιχείων μεταξύ των αντιδίκων κατά την προδικασία (pre-trial discovery), η συλλογική αγωγή και η αποζημίωση παραδειγματικού ή ποινικού χαρακτήρα. Κατά την άποψή μου, τα θύματα περιορισμών του ανταγωνισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν μετέχουν, όπως ίσως συμβαίνει σε αντίστοιχες περιπτώσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην επιβολή της δημοσίας τάξεως αλλά λειτουργούν ως ιδιώτες που ζητούν την έννομη προστασία ενός δικαιώματός τους.

2. Η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τους εθνικούς κανόνες περί αποδείξεως και τις γενικές αρχές που αφορούν το *effet utile*

49. Όπως καθίσταται σαφές από τη νομολογία, τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι κανόνες περί αποδείξεως και, ειδικότερα, περί της κατανομής του βάρους αποδείξεως σε διαφορές οι οποίες ανάγονται σε παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης, πρώτον, δεν είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που ισχύουν για τα ένδικα βοηθήματα εσωτερικής φύσεως και, δεύτερον, δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει στους πολίτες η έννομη τάξη της Ένωσης³⁸.

50. Παραδείγματος χάρη, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το εθνικό δικαστήριο οφείλει να ελέγχει κατά πόσον ένας ιδιώτης, ο οποίος προτίθεται να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης βάσει των διατάξεων για την ευθύνη των κρατών μελών από παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, έχει τη δυνατότητα να επιτύχει την εφαρμογή της κατ' εξαίρεση προβλεπόμενης διαδικασίας εξετάσεως μαρτύρων, ή, ελλείψει της δυνατότητας αυτής, ότι μπορεί να αποδείξει έστω με άλλο τρόπο, ιδίως με αποδεικτικά έγγραφα, τη ζημία που έχει υποστεί³⁹. Ειδάλλως οι κανόνες περί αποδείξεως θα καθιστούσαν πρακτικώς αδύνατη ή, στην καλύτερη περίπτωση, υπερβολικά δυσχερή την άσκηση από τους ιδιώτες των δικαιωμάτων που τους παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης⁴⁰. Με άλλα λόγια, οι περιορισμοί επί αποδεικτικών μέσων που έχουν «κρίσιμη σημασία για τον προσφεύγοντα»⁴¹ δεν συμβιβάζονται με το

37 — Βλ., κατ' αναλογία, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 36 απόφαση DEB.

38 — Αποφάσεις της 3ης Φεβρουαρίου 2000, C-228/98, Δούνιας (Συλλογή 2000, σ. I-577, σκέψη 69 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), της 29ης Απριλίου 2004, C-224/02, Pusa (Συλλογή 2004, σ. I-5763, σκέψη 44), και της 24ης Απριλίου 2008, C-55/06, Arcor (Συλλογή 2008, σ. I-2931, σκέψη 191 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Βλ., επίσης, σε σχέση με τους κανόνες περί αποδείξεως, απόφασεις της 7ης Σεπτεμβρίου 2006, C-526/04, Laboratoires Boiron SA (Συλλογή 2006, σ. I-7529, σκέψεις 52 έως 57), και της 1ης Ιουλίου 2010, C-35/09, Speranza (Συλλογή 2010, σ. I-6581, σκέψη 47).

39 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 38 απόφαση Δούνιας (σκέψη 71).

40 — Όπ.π.

41 — Βλ. σημείο 50 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα F. Jacobs στην προαναφερθείσα υπόθεση Δούνιας.

effet utile. Άλλοι κανόνες περί αποδείξεως οι οποίοι, κατά το Δικαστήριο, πρέπει να ελέγχονται ενδελεχώς από τα εθνικά δικαστήρια για τυχόν παραβίαση της αρχής της πρακτικής αποτελεσματικότητας είναι εκείνοι που θέτουν σε κίνδυνο την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των όπλων⁴².

51. Κατά τη γνώμη μου, η συναίνεση του παραβάτη των κανόνων ανταγωνισμού ως προϋπόθεση για την πρόσβαση τρίτων στα έγγραφα της οικείας διαδικασίας παρακωλύει σημαντικά την άσκηση του δικαιώματος των ζημιωθέντων από παράβαση των περι ανταγωνισμού κανόνων του δικαίου της Ένωσης να ζητήσουν με αγωγή του αστικού δικαίου την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν⁴³. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι αν ιδιώτης δεν έχει ασκήσει εμπροθέσμως ένδικο μέσο επειδή παρακωλύθηκε από τον αυτουργό της παραβάσεως, ο τελευταίος δεν πρέπει να έχει τη δυνατότητα να επικαλεστεί τις εθνικές δικονομικές διατάξεις περί παραγραφής⁴⁴. Φρονώ ότι η αρχή αυτή δεν θα έπρεπε να ισχύει μόνον ως προς την παραγραφή και θα υποστήριζα την επέκταση της εφαρμογής της σε όλους τους επαχθείς κανόνες περί αποδείξεως οι οποίοι παρακωλύουν κατά αντίστοιχο τρόπο την κίνηση της σχετικής διαδικασίας⁴⁵. Σκοπεύω δε να διερευνήσω περαιτέρω το ζήτημα του συμβατού των κανόνων οι οποίοι παρακωλύουν την άσκηση δικαιωμάτων που στηρίζονται στο δίκαιο της Ένωσης με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

3. Το άρθρο 47 του Χάρτη

52. Όπως παρατήρησε προσφάτως το Δικαστήριο, η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας που κατοχυρώνεται με το άρθρο 47 του Χάρτη συνίσταται σε διάφορα στοιχεία, στα οποία καταλέγονται ιδίως τα δικαιώματα άμυνας, η αρχή της ισότητας των όπλων, το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήρια, καθώς και το δικαίωμα ακροάσεως, υπερασπίσεως και εκπροσωπήσεως⁴⁶. Επιπροσθέτως το δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο περιλαμβάνει επίσης, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, την «εξουσία» των εθνικών δικαστηρίων να εξετάζουν όλα τα πραγματικά και νομικά ζητήματα των διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί⁴⁷. Κατά την άποψή μου, εθνικό δικαστήριο το οποίο αποφαινεται επί των έννομων συνεπειών που έχει, από πλευράς αστικού δικαίου, ένας παράνομος περιορισμός του ανταγωνισμού στερείται της «εξουσίας» αυτής αν δεν έχει, στην πράξη, πρόσβαση σε κρίσιμο αποδεικτικό υλικό, όπως είναι η δικογραφία υποθέσεως ανταγωνισμού που έχει εκδικαστεί από διοικητικό δικαστήριο το οποίο έχει διαπιστώσει, βάσει των οικείων εγγράφων, την ύπαρξη παράνομου περιορισμού του ανταγωνισμού, υπό τη μορφή, παραδείγματος χάρη, μιας συμπράξεως.

53. Επομένως ο περιορισμός της προσβάσεως σε κρίσιμο αποδεικτικό υλικό προσβάλλει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη⁴⁸. Θίγει επίσης το δικαίωμα ασκήσεως αποτελεσματικής ένδικης προσφυγής⁴⁹.

42 — Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 10ης Απριλίου 2003, C-276/01, Steffensen (Συλλογή 2003, σ. I-3735), και της 6ης Νοεμβρίου 2012, C-199/11, Otis κ.λπ.

43 — Απόφαση της 15ης Απριλίου 2010, C-542/08, Barth (Συλλογή 2010, σ. I-3189, σκέψη 40).

44 — Βλ., παραδείγματος χάρη, προαναφερθείσα στην υποσημείωση 4 απόφαση Levez (σκέψη 32), όπου κρίθηκε ότι η δόλια συμπεριφορά του εργοδότη, ο οποίος παρέσχε ανακριβείς πληροφορίες ως προς το ύψος της αμοιβής που εισέπρατταν άρρενες εργαζόμενοι με ανάλογα καθήκοντα, «προκάλεσε» την καθυστέρηση στην άσκηση της αγωγής από την B. S. Levez.

45 — Βλ., για μια κλασική διατύπωση συναφώς, απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1983, 199/82, San Giorgio (Συλλογή 1983, σ. I-3595).

46 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 42 απόφαση Otis κ.λπ. (σκέψη 48).

47 — Όπ.π. (σκέψη 49).

48 — Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Darmon στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση της 11ης Ιουλίου 1991, C-87/90, C-88/90 και C-89/90, Verholen κ.λπ. (Συλλογή 1991, σ. I-3757, σημείο 33).

49 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 36 απόφαση DEB (σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη απόφαση ΕΔΔΑ, Steel και Morris κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 15ης Φεβρουαρίου 2005, *Recueil des arrêts et décisions* 2005-II, § 59).

54. Πάντως, το δικαίωμα προσβάσεως στη δικαιοσύνη δεν είναι απόλυτο⁵⁰. Μπορεί να υπόκειται σε περιορισμούς εφόσον αυτοί δεν θίγουν τον ίδιον τον πυρήνα του δικαιώματος προσβάσεως και επιδιώκουν θεμιτό σκοπό, και εφόσον μεταξύ των χρησιμοποιούμενων μέσων και του επιδιωκόμενου σκοπού υφίσταται εύλογη σχέση αναλογικότητας⁵¹.

55. Το άρθρο 47 ασκεί επίσης επιρροή εν προκειμένω καθόσον διασφαλίζει τον δίκαιο χαρακτήρα των δικών, προστατεύοντας έτσι και τα συμφέροντα των επιχειρήσεων που μετείχαν στη σύμπραξη. Κατά την άποψή μου, δεν πρέπει καταρχήν να επιτρέπεται η πρόσβαση σε αυτοενεχοποιητικά στοιχεία τα οποία προσκόμισε οικειοθελώς ο αιτών την υπαγωγή σε καθεστώς επιείκειας⁵². Το προνόμιο της μη αυτοενοχοποίησεως έχει από μακρού κατοχυρωθεί στο δίκαιο της Ένωσης⁵³ και μπορεί να αντιταχθεί ευθέως στις αρχές ανταγωνισμού οι οποίες εφαρμόζουν τους περί ανταγωνισμού κανόνες του δικαίου της Ένωσης⁵⁴.

56. Είναι αληθές ότι τα προγράμματα επιείκειας δεν εξασφαλίζουν προστασία από την άσκηση αγωγών αποζημιώσεως⁵⁵ και ότι το προνόμιο της μη αυτοενοχοποίησεως δεν έχει εφαρμογή στο πλαίσιο του ιδιωτικού δικαίου. Μολαταύτα λόγοι οι οποίοι σχετίζονται τόσο με τη δημόσια τάξη όσο και με τη δίκαιη μεταχείριση του προσώπου που έχει προσκομίσει αυτοενοχοποιητικά στοιχεία στο πλαίσιο προγράμματος επιείκειας γέρνουν σημαντικά την πλάστιγγα κατά της ελεύθερης παροχής προσβάσεως στα έγγραφα περατωθείσας διοικητικής δίκης επί υποθέσεως ανταγωνισμού, όταν ο αιτών την πρόσβαση σε αυτά έχει καταθέσει ως μάρτυρας της αρχής ανταγωνισμού που κίνησε την ως άνω διαδικασία κατά του προσώπου αυτού.

4. Εφαρμογή στην υπό κρίση υπόθεση

57. Το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το δίκαιο της Ένωσης υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι η εθνική τους νομοθεσία δεν «θίγει» το δικαίωμα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας⁵⁶. Δεν επιτρέπεται να εμποδίζονται οι ενδιαφερόμενοι να προβάλλουν τα δικαιώματά τους ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Έχει μήπως τέτοιο αποτέλεσμα η επιβαλλόμενη από την αυστριακή ρύθμιση απαγόρευση της προσβάσεως τρίτων στα έγγραφα του Kartellgericht χωρίς τη συναίνεση όλων των διαδίκων;

58. Όπως έχει αποφανθεί το Δικαστήριο, η δημοσιοποίηση σε τρίτους των εγγράφων που έχουν ανταλλάξει η Επιτροπή και οι επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια διαδικασίας ελέγχου πράξεων συγκεντρώσεως μεταξύ επιχειρήσεων θα έθιγε, καταρχήν, τόσο την προστασία των σκοπών της έρευνας όσο και την προστασία των εμπορικών συμφερόντων των εμπλεκόμενων σε μια τέτοια

50 — Όπ.π. (σκέψη 45).

51 — Όπ.π. (σκέψη 47 και εκεί παρατιθέμενες αποφάσεις ΕΔΔΑ, Tolstoy-Miloslavsky κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 13ης Ιουλίου 1995, σειρά Α αριθ. 316-B, §§ 59 έως 67, και Kreuz κατά Πολωνίας της 19ης Ιουνίου 2001, *Recueil des arrêts et décisions* 2001-VI, §§ 54 και 55). Βλ., επίσης, προτάσεις της γενικής εισαγγελέα E. Sharpston στην υπόθεση Unibet (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 36, σημείο 38).

52 — Σημείο 46 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα J. Mazák στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 2 υπόθεση Pfeleiderer.

53 — Βλ., για μια κλασική διατύπωση συναφώς, απόφαση της 18ης Μαΐου 1982, 155/79, AM & S Europe κατά Επιτροπής (Συλλογή 1982, σ. I-1575).

54 — Όπως επιβεβαιώθηκε προσφάτως στην απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2012, T-135/09, Nexans France SAS (σκέψη 128 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Βλ. επίσης απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2010, C-550/07 P, Akzo Nobel Chemicals (Συλλογή 2010, σ. I-8301).

55 — Βλ. το σημείο 39 της ανακοινώσεως της Επιτροπής σχετικά με τη μη επιβολή και τη μείωση των προστίμων σε περιπτώσεις συμπράξεων (ΕΕ 2006, C 298, σ. 17), όπου διευκρινίζεται ότι «το γεγονός ότι μια επιχείρηση τυγχάνει απαλλαγής από τα πρόστιμα ή μείωσης του ύψους τους δεν την απαλλάσσει από την αστική ευθύνη που συνεπάγεται η συμμετοχή της σε παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ».

56 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 36 απόφαση Mono Car Styling (σκέψη 49 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

διαδικασία επιχειρήσεων, ακόμη και αν η σχετική διαδικασία έχει περατωθεί⁵⁷. Η νομολογιακή αυτή αρχή⁵⁸ πρέπει όμως να συμβιβαστεί σε επίπεδο Ένωσης με κανόνες σχετικούς με την πρόσβαση στα έγγραφα και με την υποχρέωση διαφάνειας, οι οποίοι προβλέπονται τόσο στο παράγωγο όσο και στο πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης⁵⁹.

59. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έχει αναπτύξει μια νομολογία η οποία αφορά κυρίως το ζήτημα της προσβάσεως στα έγγραφα που έχει στη διάθεσή της η Επιτροπή στο πλαίσιο των ερευνών της επί υποθέσεων ανταγωνισμού⁶⁰, όπου απαιτείται κατ' ουσία μια στάθμιση μεταξύ των επιταγών που προαναφέρθηκαν, και μάλιστα με χωριστή εκτίμηση καθενός από τα έγγραφα στα οποία ζητείται η πρόσβαση. Αυτό σημαίνει ότι, σε επίπεδο Ένωσης, είναι αδιανόητη μια απόλυτη και ανεπιφύλακτη απαγόρευση της προσβάσεως σε όλα τα έγγραφα που έχει συλλέξει η Επιτροπή κατά τη διάρκεια των ερευνών της σχετικά με κάποια σύμπραξη.

60. Οι αρχές αυτές, οι οποίες έχουν διαμορφωθεί ως προς το ζήτημα της προσβάσεως στα έγγραφα της Επιτροπής, δεν μπορούν να μεταφερθούν απευθείας προς εφαρμογή και στο εθνικό επίπεδο. Παρέχουν ωστόσο ένα πλαίσιο, κάποια μέτρα συγκρίσεως και μια προοπτική για την εκτίμηση του συμβατού της απόλυτης απαγορεύσεως που προβλέπει το αυστριακό δίκαιο με την αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας.

61. Επίσης, όπως καθίσταται σαφές και από την προαναφερθείσα απόφαση Pfleiderer, πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη και η ανάγκη προστασίας των προγραμμάτων επιείκειας. Στο σημείο 26 της ανακοινώσεως της Επιτροπής σχετικά με τη συνεργασία μεταξύ της Επιτροπής και των δικαστηρίων των κρατών μελών της ΕΕ κατά την εφαρμογή των άρθρων 81 και 82 ΕΚ⁶¹, διευκρινίζεται ότι «[...] η Επιτροπή δεν [πρόκειται να] αποστείλει σε εθνικό δικαστήριο πληροφορίες που τις παρασχέθηκαν εκουσίως από αιτούντα επιείκεια χωρίς τη συναίνεσή του», μολονότι, όπως προανάφερα, η υπαγωγή στο πρόγραμμα επιείκειας της Επιτροπής δεν παρέχει εγγυήσεις όσον αφορά την αποζημίωση λόγω αστικής ευθύνης⁶².

62. Σκέψεις όπως αυτές έχουν σημασία και κατά την εκτίμηση του συμβατού του άρθρου 39, παράγραφος 2, του KartG με το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως από τη στιγμή που η αστική ευθύνη έχει συμπληρωματικό μόνο ρόλο όσον αφορά την επιβολή των κανόνων του ανταγωνισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁶³. Με αυτό το δεδομένο, η άσκηση του αναγνωρισμένου με την προαναφερθείσα νομολογία Courage και Crehan δικαιώματος των ιδιωτών να ζητούν αποζημίωση από επιχειρήσεις οι οποίες έχουν παραβεί τους περί ανταγωνισμού κανόνες του δικαίου της Ένωσης δεν θα έπρεπε, κατά την άποψή μου, να φτάνει μέχρι του σημείου να θέτει σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών επιβολής που έχουν στη διάθεσή τους οι δημόσιες αρχές, είτε σε ευρωπαϊκό είτε σε εθνικό επίπεδο.

57 — Απόφαση της 28ης Ιουνίου 2012, C-404/10 P, Επιτροπή κατά Editions Odile Jacob SAS (σκέψεις 123 και 124).

58 — Συναφώς θα μπορούσε να μνημονευθεί συμπληρωματικά, παραδείγματος χάρι, και η συγγενική έννοια της προστασίας του επιχειρηματικού απορρήτου. Βλ. αποφάσεις της 29ης Μαρτίου 2012, C-1/11, Interseroh Scrap and Metal Trading, και της 26ης Ιουνίου 2007, C-305/05, Ordre des barreaux francophones et germanophones κ.λπ. (Συλλογή 2007, σ. I-5305).

59 — Βλ., ειδικότερα, κανονισμό (ΕΚ) 1049/2001 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Μαΐου 2001, για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής (ΕΕ L 145, σ. 43).

60 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 57 απόφαση Editions Odile Jacob SAS, και απόφαση της 22ας Μαΐου 2012, T-344/08, Energie Baden-Württemberg.

61 — ΕΕ 2004, C 101, σ. 54.

62 — Αξίζει να σημειωθεί ότι το Γενικό Δικαστήριο έκρινε πρόσφατα ότι έπρεπε να επιτρέψει στους διαδίκους να συμβουλευθούν, στον χώρο της Γραμματείας του, έγγραφα της Επιτροπής, σε μια υπόθεση που αφορούσε πληροφορίες οι οποίες είχαν παρασχεθεί από επιχείρηση στο πλαίσιο προγράμματος επιείκειας. Βλ. απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2012, T-140/09, Prysmian SpA και Prysmian Cavi e Sistemi Energia κατά Επιτροπής.

63 — Βλ. έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής το οποίο συνόδευε τη Λευκή Βίβλο σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης για παραβίαση της αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας της ΕΚ [SEC(2008) 404, σημείο 2, σ. 7].

63. Προβλήθηκε πάντως υπέρ της αυστριακής ρυθμίσεως και το επιχείρημα ότι ο Αυστριακός νομοθέτης προέβη ήδη στην αναγκαία στάθμιση μεταξύ των αντιπαρατιθέμενων συμφερόντων δημόσιας και ιδιωτικής φύσεως και κατέληξε ότι έπρεπε να δοθεί απόλυτη προτεραιότητα στο δημόσιο συμφέρον που σχετίζεται με την αποτελεσματική λειτουργία του μηχανισμού επιβολής των κανόνων ανταγωνισμού. Ωστόσο φρονώ ότι, εξαιρουμένων ορισμένων περιπτώσεων οι οποίες δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού, μια στάθμιση που δεν αφήνει καθόλου περιθώριο για ένα από τα εμπλεκόμενα συμφέροντα είναι αδύνατο να συνάδει με την αρχή της αναλογικότητας.

64. Συνεπώς, από πλευράς της αρχής της αναλογικότητας, θεωρώ ότι θα ήταν πιο κατάλληλος ένας νομοθετικός κανόνας ο οποίος θα παρείχε μεν απόλυτη προστασία στα πρόσωπα που έχουν υπαχθεί σε καθεστώς επιείκειας, πλην όμως θα απαιτούσε να σταθμίζονται τα συμφέροντα των άλλων μετεχόντων σε περιοριστικές πρακτικές με τα συμφέροντα των φερόμενων ως θυμάτων των οικείων παραβάσεων. Στην Αυστρία το απόρρητο της δικογραφίας ενώπιον του Kartellgericht δεν καλύπτει μόνον τις εμπορικά ευαίσθητες πληροφορίες των επιχειρήσεων που μετείχαν σε συμπράξεις. Επιπλέον νομίζω ότι, με εξαίρεση τις επιχειρήσεις που έχουν υπαχθεί σε καθεστώς επιείκειας, αυτή καθ' εαυτή η συμμετοχή σε παράνομο περιορισμό του ανταγωνισμού δεν συνιστά εμπορικά ευαίσθητη πληροφορία η οποία να χρήζει προστασίας δυνάμει του δικαίου της Ένωσης⁶⁴.

65. Επομένως είμαι της απόψεως ότι η απόλυτη απαγόρευση της προσβάσεως στα έγγραφα του Kartellgericht ελλείπει της συναινέσεως των διαδίκων συνεπάγεται δυσανάλογη παρακώλυση του δικαιώματος προσβάσεως σε δικαστήριο, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, ιδίως καθόσον, όπως προκύπτει από τη δικογραφία, οι αποφάσεις του Kartellgericht δεν δημοσιεύονται.

66. Αυτό που απαιτείται, σύμφωνα με τις επιταγές του effet utile, είναι να μπορεί ο εθνικός δικαστής ο οποίος αποφαινεται επί αιτήσεως τρίτου για πρόσβαση σε δικογραφία να προβεί σε μια στάθμιση όπως αυτή που περιγράφεται στην προαναφερθείσα απόφαση Pfeiderer. Στο πλαίσιο της ως άνω σταθμίσεως ο εθνικός δικαστής θα είχε τη δυνατότητα να συνεκτιμήσει όλους τους κρίσιμους παράγοντες, αντιπαραβάλλοντας, παραδείγματος χάρη, την προστασία νόμιμων εμπορικά ευαίσθητων πληροφοριών των επιχειρήσεων που έχουν μετάσχει σε περιοριστική πρακτική με την υποχρέωση την οποία υπέχουν τα κράτη μέλη από το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ να προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα «που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η πραγματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης». Ο εθνικός νομοθέτης δύναται συναφώς να καθορίσει ποιοι παράγοντες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εν λόγω στάθμιση, αλλά όχι να αποκλείσει εκ των προτέρων τη δυνατότητα του δικαστή να προχωρήσει στη στάθμιση αυτή, εξαιρουμένων ίσως των πληροφοριών που έχουν παρασχεθεί από επιχειρήσεις οι οποίες έχουν υπαχθεί σε καθεστώς επιείκειας.

67. Πάντως, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, «η Συνθήκη ΕΚ, μολονότι έχει θεσπίσει ορισμένο αριθμό ευθειών προσφυγών που οι ιδιώτες μπορούν να ασκήσουν, ενδεχομένως, ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, [...] δεν εκφράζει την πρόθεση δημιουργίας, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων και με σκοπό τη διασφάλιση της εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, άλλων μέσων ένδικης προστασίας πλην αυτών που προβλέπει το εθνικό δίκαιο [...]. Το πράγμα θα είχε άλλως μόνον εάν από την οικονομία της επίμαχης εθνικής εννόμου τάξεως προέκυπτε ότι δεν υφίσταται κανένα ένδικο μέσο που να επιτρέπει, έστω και παρεμπιπτόντως, τη διασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το κοινοτικό δίκαιο»⁶⁵.

64 — Βλ. τις παρατηρήσεις σχετικά με το επιχειρηματικό απόρρητο στο σημείο 33 των προτάσεών μου στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2012, C-136/11, Westbahn Management GmbH. Η Επιτροπή δημοσίευε ανέκαθεν τις αποφάσεις της που αφορούν την εφαρμογή των περί ανταγωνισμού κανόνων του δικαίου της Ένωσης, αποσιωπώντας όπου ήταν απαραίτητο τα στοιχεία τα οποία καλύπτονταν από το επιχειρηματικό απόρρητο.

65 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 36 απόφαση Unibet (σκέψεις 40 και 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

68. Ως εκ τούτου το Kartellgericht θα πρέπει, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του ζητήματος, να λάβει δεόντως υπόψη τυχόν εναλλακτικούς τρόπους συγκεντρώσεως αποδεικτικών στοιχείων, όπως προβλέπονται στο αυστριακό δίκαιο. Συγκεκριμένα θα μπορούσαν επί παραδείγματι να συνεκτιμηθούν δικονομικές διατάξεις που ρυθμίζουν την κοινοποίηση εγγράφων στο πλαίσιο της αστικής δίκης ή κανόνες που διέπουν την πρόσβαση στα έγγραφα της ομοσπονδιακής αρχής ανταγωνισμού, σε συνδυασμό με τα άρθρα 219, παράγραφος 2, και 273 του κώδικα πολιτικής δικονομίας, προτού κριθεί αν είναι δυνατόν να επιτραπεί η πρόσβαση τρίτων σε ορισμένα τμήματα της δικογραφίας, προκειμένου να μην παραβιάζεται η αρχή της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας όπως έχει συγκεκριμενοποιηθεί στο πλαίσιο της προαναφερθείσας νομολογίας Courage και Crehan για τις αγωγές αποζημιώσεως κατά επιχειρήσεων οι οποίες έχουν παραβεί το άρθρο 101 ΣΛΕΕ. Η ίδια προσέγγιση πρέπει να ακολουθείται και ως προς τον ποσοτικό προσδιορισμό των ζημιών⁶⁶.

69. Συμπερασματικώς, εντός των παραμέτρων που μπορεί να θέσει ο εθνικός νομοθέτης, και υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι αρχές του δικαίου της Ένωσης για τις οποίες έγινε εκτενέστερα λόγος ανωτέρω, πρέπει να υπάρχει κάποιο περιθώριο ώστε το δημόσιο συμφέρον στην αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού να σταθμίζεται με τα ιδιωτικής φύσεως συμφέροντα των προσώπων που έχουν ζημιωθεί από παραβάσεις των ίδιων αυτών κανόνων.

70. Κατά συνέπεια, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο ερώτημα ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας, όπως εφαρμόζεται υπό το πρίσμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, αντιτίθεται σε ρύθμιση εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού, όπως το άρθρο 39, παράγραφος 2, του KartG, που απαγορεύει, ελλείψει της συναινέσεως των διαδίκων της δίκης ενώπιον του Kartellgericht, την πρόσβαση στη σχετική δικογραφία σε τρίτους οι οποίοι προτίθενται να ασκήσουν αγωγή αποζημιώσεως κατά των μετεχόντων στην οικεία σύμπραξη.

V – Πρόταση

71. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω να δοθούν στα προδικαστικά ερωτήματα του Kartellgericht οι ακόλουθες απαντήσεις:

- «1. Η αναγνωρισμένη στο δίκαιο της Ένωσης αρχή της αποτελεσματικότητας, όπως εφαρμόζεται υπό το πρίσμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, αντιτίθεται σε ρύθμιση εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού η οποία προβλέπει ότι η πρόσβαση σε έγγραφα εθνικού δικαστηρίου, που έχουν συγκεντρωθεί στο πλαίσιο δίκης επί υποθέσεως ανταγωνισμού στην οποία έχουν εφαρμογή και οι σχετικοί κανόνες του δικαίου της Ένωσης, επιτρέπεται σε τρίτους που δεν ήσαν διάδικοι της ως άνω δίκης αλλά προτίθενται να ασκήσουν αγωγή αποζημιώσεως κατά των επιχειρήσεων που μετείχαν στην οικεία σύμπραξη, μόνον αν συναινέσουν συναφώς όλοι οι διάδικοι της ως άνω δίκης. Η απάντηση μπορεί να είναι διαφορετική μόνον αν το εθνικό δίκαιο προβλέπει, όσον αφορά, αφενός, τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων για παραβάσεις του δικαίου της Ένωσης και, αφετέρου, τον ποσοτικό προσδιορισμό της σχετικής ζημίας, εναλλακτικές μεθόδους που να διασφαλίζουν την αποτελεσματική έννομη προστασία του δικαιώματος ασκήσεως αποζημιώσεως για παραβάσεις των οικείων διατάξεων και να είναι σύμφωνες με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
2. Η αναγνωρισμένη στο δίκαιο της Ένωσης αρχή της ισοδυναμίας δεν αντιτίθεται σε ρύθμιση εθνικού δικαίου του ανταγωνισμού η οποία προβλέπει ότι η πρόσβαση σε έγγραφα εθνικού δικαστηρίου, που έχουν συγκεντρωθεί στο πλαίσιο δίκης επί υποθέσεως ανταγωνισμού στην οποία έχουν εφαρμογή και οι σχετικοί κανόνες του δικαίου της Ένωσης, επιτρέπεται σε τρίτους

66 — Η γενική εισαγγελέας E. Sharpston έχει υποστηρίξει ότι προβλήματα που ανακύπτουν κατά τον ποσοτικό προσδιορισμό της ζημίας δεν αρκούν για να δικαιολογήσουν το συμπέρασμα ότι η άσκηση αγωγής κατάστη «πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής». Βλ. σημείο 49 των προτάσεων της στην υπόθεση Unibet. Κατά τη γνώμη μου, όλα εξαρτώνται από τον βαθμό της δυσκολίας, τον οποίο το αιτούν δικαστήριο οφείλει να εκτιμήσει υπό το πρίσμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

που δεν ήσαν διάδικοι της ως άνω δίκης μόνον αν συναινέσουν συναφώς όλοι οι διάδικοι της ως άνω δίκης, εφόσον ο κανόνας ισχύει अपαράλλακτος και για τις αμιγώς εθνικής φύσεως διαδικασίες ανταγωνισμού, αλλά διαφέρει από τις εθνικές διατάξεις που ρυθμίζουν την πρόσβαση τρίτων σε έγγραφα δικαστηρίων στο πλαίσιο άλλων διαδικασιών, όπως στις αστικές δίκες αμφισβητούμενης ή εκούσιας δικαιοδοσίας και στις ποινικές δίκες.»